

Dragana Beleslijin

Laslo Blašković i Laslo Vogel: tačka gledišta vojvođanskog pisca

*Možda je to prilika da primetimo kako nas tačka u kojoj smo se
rodili razdvaja od pogleda prihvaćenih negde drugde.*

Česlav Miloš

Vojvođanska književnost?

Moj odgovor: to je u isti mah književnost autora poreklom iz Vojvodine, književnost autora iz drugih krajeva koji su stvarali u Vojvodini, ali prevashodno književnost autora koji pišu o Vojvodini, tj. čije pesme, pripovetke i romani u većoj ili u manjoj meri tematizuju vojvođanske, ravničarske, katkad baš „paorske” motive, a jezik čuva elemente arhaičnosti i dijalektološke posebnosti; potom, izdanja objavljena na području Vojvodine (knjige, periodika i drugi spisi), te rukopisi i druga građa pohranjena u arhivima i rukopisnim fondovima pokrajine. U knjizi *Vojvođanska avangarda* Radovan Vučković u Vojvodini vidi postojanje „geopoetičkog kompleksa raznorodnih pojava i likova o kojoj se, počev od prvih avangardnih stremljenja s početka XX stoleća, ipak može govoriti kao o jedinstvenom fenomenu” (Vučković, 2006, 9). Dušan Ivanić piše:

„Vojvodina je imala promjenljiv geopolitički okvir i status: tim okvirom su obuhvaćeni osim srpskog i drugi narodi i njihove kulture te je pojam *književnost Vojvodine* kategorijalno različit od pojma ‚srpska književnost’. Istovremeno uži, pošto obuhvata samo jedan dio srpske književnosti, i

širi, obuhvatajući i književnost drugih naroda (nacionalnih manjina) na području Vojvodine” (Ivanić, 2013, 614).

Sužavam hronotop: Vojvodina, 2000–2013. U periodu koji pratin preminuli su neki od najznačajnijih pisaca rođenih ili nastanjenih na vojvođanskom području: Vojislav Despotov (2000), Boško Petrović (2001), Trifun Dimić (2001), Aleksandar Tišma (2003), Đorđe Lebović (2004), Imre Bori (2004), Branko Andrić Andrla (2005), Duško Trifunović (2006), Pavle Ugrinov (2007), Đorđe Sudarski Red (2007), Vujića Rešin Tucić (2009), Boško Ivkov (2010), Mariora Baba Vojnović (2010), Petru Krdu (2011), Ferenc Deak (2011), Ivan Gađanski (2012), Milica Mičić Dimovska (2013) i mnogi drugi. U ovom radu fokusiraću se najpre na proznu produkciju¹ u Vojvodini, pre svega zbog njene specifične pripovedačko-predstavljачke funkcije koja je, prema Kete Hamburger, ono što je odvaja od poezije, ali i od drame. Džonatan Kaler piše da roman „služi kao model kojim društvo poima svet” (Kaler, 1990, 283). Logično je, stoga, da se, kada je reč o sociološkom aspektu bavljenja umetničkim temama, roman uzima kao najpogodniji, u ekstremnim slučajevima koje nam lagano nameću novije književne teorije, čak kao dokument, svedočanstvo jednog vremena i presek društvenog stanja čiji pisac jeste ili bi mogao biti savremenik.

S druge strane, pripovetka je – naročito kada je reč o piscima poput Aleksandra Tišme, Petka Vojnića Purčara, Milice Mičić Dimovske, Franje Petrinovića, Mladena Markova, Pavla Ugrinova, Slobodana Tišme i drugih – žanr koji takođe može, u zavisnosti od kompozicije i

---

1 Kataloško nabranje aktivnih prozanih pisaca rođenih u Vojvodini ili stasavanih na njenom prostoru i tematski vezanih za isti, obuhvatilo bi: Mladena Markova, Miroslava Josića Višnjica, Petka Vojnića Purčara, Slobodana Tišmu, Mira Vuksanovića, Radoslava Petkovića, Lasla Vegela, Jovicu Aćina, Tibora Varadija, Radivoja Šajtinca, Lasla Blaškovića, Slobodana Vladušića, Miroslava Mandića, Zorana Mirkovića, Đorđa Pisareva, Franju Petrinovića, Savu Damjanova, Vasu Pavkovića, Ljiljanu Jokić Kaspar, Milutina Ž. Pavlova, Martina Prebuđilu, Uglještu Šajtinca, Srđana Srđića, Miću Vujičića, Srđana V. Tešina, Miloša Latinovića i druge.

Književnost prati bogata izdavačka produkcija u većim književnim centima (Novi Sad, Vršac, Zrenjanin, Sombor, Vrbas, Kikinda, Pančevo i dr.). Ustanovljen je i niz književnih nagrada, imenovanih po značajnim imenima srpske književne tradicije i tradicije nacionalnih manjina u Vojvodini. Među časopisima redovni su: *Letopis Matice srpske*, *Polja*, *Zlatna greda* (N. Sad), *Ulaznica* (Zrenjanin), *Dometi* (Sombor), *Sveske*, *Kvartal* (Pančevo), *Luča* (Subotica), *Severni bunker* (Kikinda), *Tisa* (Bečež), *Kovine* (Vršac), novi časopisi (*Nova misao* od 2009, *Interkulturalnost*, od 2011. u Novom Sadu), *Ravangrad* (Sombor) i dr., kao i časopisi na jezicima manjina: *Libertatea*, *Lumina*, *Europa*, *Studia Ruthenica*, *Svetlost*, *Rukovet*, *Nova riječ*, *Novy život*, *Hid*, *Symposion* i dr.

dužine, da referira na jedan ili više društvenih problema. Kao hibridna forma koja, kako piše Mihail Epštejn, „u duhu novog vremena, kome je celovitost dostupna jedino u iskustvu doseganja do nje, u pokretno-kolebljivoj ravnoteži sastavnih delova, kao zadatak a ne datost“, esej, koji progovara u prvom licu, zastupajući mišljenje onog ko ga potpisuje, jeste najubedljiviji vid kritičkog otpora složenim društvenim problemima jer

„uzima na sebe funkciju mita – funkciju celovitosti, posrednog izražavanja filozofskog, umetničkog i istorijskog, ili misli, slike i bića; ali to se ostvaruje upravo koji bi da progovore o društvenoj stvarnosti“ (Epštejn, 1997, 42).

Pisci koji situiraju radnje u vojvođanski prostor češće su zaokupljeni urbanim temama – novosadskim (Milica Mičić Dimovska, Franja Petrinović, Đorđe Pisarev, Laslo Blašković, Slobodan Tišma), zrenjaninsko/ petrovgradskim (Radivoj i Uglješa Šajtinac, Vojislav Despotov), pančevačkim (Vasa Pavković) i dr. Subotica, koja je, prema Klaudiju Magrisu, „grad veličanstvenih falsifikata i kršenja pravila“ (Magris, 2007, 330), konkurisaće sajber-prostoru u romanu *Mi, izbrisani* Slobodana Vladušića (2013). Ravangrad, utopijsko-distopijski centar situiran na severu Bačke, opisuje Petko Vojnić Purčar. Romanesknii opus Franje Petrinovića problematizuje univerzalni usud, ali često isti posmatra kroz čitaocu blisko i prepoznatljivo, urbano područje Novog Sada, te tako vojvođanska prestonica dobija značaj jednog od protagonista romana *Almaški kružoci lečenih mesečara* (2012) ili knjige priča *Trauma* (2010), baš kao i u zbirci priča *Urvidek* Slobodana Tišme (2005) ili romanima Đorđa Pisareva. Narator *Mrtve prirode sa satom* pak piše:

„Čitava moja muka, neko tiho gađenje, ogledali su se u tome što ni u jednoj priči nisam pominjao njegovo ime. To je prosto bilo skriveno mesto što raste u osoju, slepi miš koji ne deli sreću. Grad bez svojstava, avet“ (Blašković, 2000, 201).

Temama koje obrađuju promenu političke, društvene pa i moralne paradigme u vojvođanskom selu u drugoj polovini XX stoleća bavi se Mladen Markov. Mića Vujičić romanesknii prvenac *Oštar start* (2010) situira u rodno selo, Mokrin, predstavljajući na komičan način politička previranja u manjoj teritorijalnoj jedinici. Srđan Srdić deo radnje romana *Mrtvo polje* (2010) smešta u selo Perlez, koje vidi gotovo kao poprište radnje horor-filma, mesto nastupajućeg zločina, iako ne uspeva da razvije vezu između konkretnih mimetičkih vremen-

sko-prostornih realija i horor atmosfere koja je potopuno ravnodušna spram istih:

„Oluja je nakratko uminula. Zastrto plavičastom izmaglicom, selo je stenjalo. Razrovano, kaljavo, sa svojim krivudavim putevima, smradnim štalskim isparenjima i paklenim njištanjima. Usađeno u žitko blato, sraslo sa njim, selo se napajalo tamom i samo uranjajući u njene razjapljene čeljusti. Prenatranim dvorištima loše malterisanih kuća lunjale su olinjale psine isplaženih jezika, oglašavajući se hirovito, izbezumljenim lavežom. Bio je neki miris, opor, nametljiv, sveprisutan, prodoran. Bilo je i neko zvučanje, usiljeno i atonalno. Bila je i preteća ravnodušnost, kontrast prema makrokosmosu, *differentia specifica* onoga što nije čovek, ali nije ni životinja, ali ipak živi“ (Srđić, 2010, 201).

Pejsaži južnog Banata, pitoma priroda Deliblatske pešcare naspram urbanih mesta (Pančevo, Beograd), u kojima se proces dehumanizacije i alijenacije uveliko odvija, čitljiva je u pričama Vase Pavkovića. Tragom Pavla Ugrinova i Milutina Ž. Pavlova, pojedini pisci sa posebnim pijetetom pišu o vojvođanskim varošicama. Među prozaištima iz Vojvodine koji su napustili zavičaj ali mu se vraćaju u svojim romanima i pričama nezaobilazno je, pored Mila Dora, ime Melinde Nađ Abonji, dobitnice nagrada *Deutscher Bucherpreis* i *Schweizer Buchpreis*. Ova spisateljka, poreklom iz Bečeja a nastanjena u Švajcarskoj, deo radnje romana *Golubije srce*, koji je kod nas objavljen 2012, smešta u vojvođanske varošice, naročito se baveći temama građanskog rata u bivšoj SFRJ, koje na nju i na mađarsku zajednicu u Bačkoj ostavljaju trajan utisak.

Geopoetičke osobenosti Vojvodine sa posebnom minucioznošću i marom elaborira Laslo Vegel, prototip srednjoevropskog pisca, u čiji je identitet usađena forma većitog apatrida, evropskog putnika, erudite, koji se složenom strukturom vlastite književne figure i osobenostima proze odupire jednoobraznosti i uskim, populističkim činovima tumačenja nacionalne književnosti koja se, kao takva, ima baviti velikim, nacionalnim temama, epopejama.

Privatni Tito, o Balk(l)anu govoreći, sreća holokausta,
Mitteleurope kao utopijski prostor

U krupnom planu su Laslo Vegel (1941) i Laslo Blašković (1966), pisci rođeni u Vojvodini. Identitet obojice obeležen je višestrukošću: Vegel je Mađar, rođen u Srbobranu, ukorenjen u multietničkoj sredi-

ni, koju doživljava kao poprište previranja i nakon demokratskih promena u Srbiji. Piše na mađarskom jeziku, a zahvaljujući prevodima njegova proza često biva dostupna najpre srpskoj a potom i mađarskoj čitalačkoj publici. Laslu Blaškoviću je otac bio Mađar, koji je takođe pisao na srpskom jeziku, a on sâm piše na srpskom i objavljuje uglavnom kod beogradskih izdavača (Stubovi kulture, Geopoetika, Arhipelag i dr.). Autorov *half Hungar-identitet*, koji ga, prema vlastitom priznanju, čini „labudom u pačjem jajetu“, „Hanibalom pred vratima kokošinjca“ (Blašković, 2007a, 60), parodično je provučen kroz gotovo sve njegove romane:

„Jest, *kurčev* Mađar, pomisio sam kad mi je sutradan obelodanjivao dozvoljene stranice sinočnjeg randesa. Mađar koji od svog jezika zna samo pokoju psovku, a u svom unilateralnom životu nije osvojio srce nijedne mitski žarke Mađarice“ (Blašković, 2012, 82).

Blašković živi u Novom Sadu, gde je i rođen, i gde se odvija radnja svih njegovih romana, čiji su protagonisti gotovo redovno stvarne ličnosti (Dimitrije Gavrilović Gavra) ili pisci (Aleksandar Tišma, Danilo Kiš, Laslo Blašković Stariji, Franja Petrinović, Miroslav i Božidar Mandić i dr.), njegovi sugrađani ili oni na privremenom boravku u Novom Sadu, na Podbari, recimo. Vegel je i dramski pisac, Blašković je i pesnik. Obojica imaju knjige eseja u kojima se bave različitim kulturološkim, sociološkim pa i temama identiteta. Međutim, Blašković zagovara ideju da je „suviše prosto vezivati pisca za nekakav politički datum, ma koliko nam se on u nekom času činio bitnim“ (Blašković, 2007, 48), dok kod Vegela biti pisac prevashodno znači biti bezdomnik, zagrcnut nad pravima manjina. Naslovi njegovih eseja i romana ređe referiraju na književnost i mit, a mnogo češće na društvenu datost (npr. *Exterritorioium*, *Zapisi sa ruba*, *Bezdomni eseji* i dr). Međutim, i on, kao i Blašković, stavlja svoju biografiju kao zalog za konstrukciju metafore: u Vegelovom slučaju, to je metafora neprekidne društvene i političke akcije, kao rezultat otpora represiji, a u Blaškovićevom, metafora odnosa literature i društvenog konteksta, u kojem književnost definitivno i redovno odnosi prevagu. Oba pisca u svet književnosti ušla su u vreme komunističkog režima u SFRJ – Vegel romanom *Memoari jednog makroa* (1970), koji je provocirao i jugoslovensku i mađarsku kulturnu javnost, a Blašković 1986, objavivši pesničku knjigu *Gledaš*. Dok je Vegel bio jedan od stožera časopisa *Uj Symposion*, predstavnik neoavangarde čiji je Novi Sad bio važno sedište i urednik tada slobodoumne Tribine mladih, Blašković je na ozbiljniju kritičku

receptiju počeo da računa devedesetih godina. Obojica su intelektualci angažovani na prevazilaženju društvene i moralne krize u Vojvodini pred kraj XX stoleća, a Laslo Vegel je aktivniji na polju borbe za prava nacionalnih manjina.

Prema K. Magrisu, SFRJ je imala privilegiju da *misli u više naroda*. U tom Austrougarsku, Jugoslaviju i Vojvodinu odlikuje heterogenost i etnička raznolikost, jednom rečju, nadnacionalnost:

„Jugoslavija je – a preko nje i njena prestonica, koja održava njenu tešku i centrifugalnu ravnotežu – naslednica dovglavog orla, njegove nadnacionalne i složene države, njegovog položaja posrednika između Istoka i Zapada, između različitih i suprotstavljenih svetova i političkih blokova... Austrijanac, možda je i naziv Jugosloven, muzilovski imaginaran, pokazuje apstraktnu snagu jedne ideje više nego konkretnu snagu jedne starnosti, a rezultat je operacije oduzimanja, element koji ostaje kada se odvoje ve pojedine nacionalnosti, element zajednički svakoj od njih, a da nije identičan nijednoj” (Magris, 2007, 340).

Sindrom jugonostalgije nije zaobišao Blaškovića niti Vegela, pa tako oba autora s ironijskom distancom spram vlastite nostalgije opisuju dane kada je vrednosni književni kvalifikativ bio blizak terminu *jugoslovenski pisac*. Dok Laslo Blašković priređuje antologiju priča pod nazivom *Moj privatni Tito* (2003), kojom se savremeni pisci „obračunavaju” sa vlastitom utopijskom vizijom društvene prošlosti, Laslo Vegel u periodu komunizma vidi apsolutizam i totalitarizam, ali i relativnu harmoniju koja je postala očigledna tek u godinama koje su usledile nakon nje, a koje su donele previranja, ratne sukobe i migracione tenzije u Vojvodini. Blašković, koji tematski nije bio zaokupljen režimom Josipa Broza, već pre pojedinačnim slikama i portretima nekih od tadašnjih čelnika (Peko Dapčević, Koča Popović) ili režimskih pisaca, raspad SFRJ vidi kao proces denominalizacije:

„Drevni kanibalistički obred nalagao je da mrtvacu pred ukop valja tiho, ali jasno i odlučno, na uvce šapnuti: *Ti si mrtav*. Očigledno je i ovde sličan slučaj. Praktično, sahranili smo Ime, prazni kovčeg za neznanog junaka koji je stradao ko zna kad, gde i kako. No, treba li proveravati hoće li ona stara, debela ruža mirisati ukoliko je prekrstimo?” (Blašković, 2007a, 62).

Vegel, koji se koncentrisao na položaj manjinskih naroda, prevashodno mađarskog, *staru ružu* vidi i kao poprište borbe tamničara i utamničanih, ali i kao mesto zasnivanja identiteta kentaura, Jugomađara:

„A im Yugohungarijen, Jugomađar, kažem, što uprkos mojoj volji znači da nisam sasvim ni Mađar niti sasvim Jugosloven... ali ja sam Jugomađar, nastavljam, i tako sam se ušetao u jezičku zamku, na toj tački moje priče se isprepliću, gube se niti, nastaje neka treća priča...” (Vege, 2011, 127–128).

U kontekstu privrženosti srednjoevropskom konceptu multikulturalnosti, otvorenog društva i razvijene demokratije, Vegel jasno određuje balkanizaciju, građanski rat i društvenu turbulenciju, u kojima se petooktobarske demokratske promene doimaju kao simulacija miloševićevskog koncepta građanske jednakosti u kojoj manjine ne ostvaruju svoja suštinska prava – prevashodno vezana za obrazovne i kulturne aktivnosti, kao i za činjenicu da i dalje bivaju predmetom prepoznavanja drugosti, pa i osude i nasilja – kao korak unazad, koji ne može doneti boljitak niti njegovoj zajednici niti većinskom stanovništvu koje konačno, posle 2000, treba da polaže ispit zrelosti glede odnosa prema manjinskim narodima i njihovim književnostima. Međutim, Vegel je duboki skeptik u tom pogledu i nemali broj puta se u dnevničko-memoarskoj prozi *Ispisivanje vremena u međuvremenu* poziva na predizborna obećanja lidera DOS koji su izneverili očekivanja manjinskih naroda, pitajući se ne govori li demokratija državnim jezikom (Vegel, 2003, 54). Stoga je njegova slika prošlosti, cinično nazvana *srećom holokausta*, suprotstavljena stvarnosti, koja ukida i nadu, za razliku od getoiziranog pisca koji u holokaustu ima pravo da sanja o slobodi. Na pitanje hrvatskog novinara o tome kada čovek definitivno prestaje da bude utopista, odgovara:

„Definitivno posle dve hiljadite. Znate, u tim hiljadu devetsto devedesetim godinama... Sad ću citirati jednog mađarskog književnika, Nobelovca, Imre Kertész-a. U njegovom romanu, *Bezsudbinstvo*, dete u koncentracionom logoru, piše jednu enigmatičnu rečenicu: 'sreća holokausta'. Ja sam u u devedesetim godinama shvatio, šta je sreća holokausta. U stvari u jednoj bezizlaznoj situaciji nadati se da će doći bolje vreme i da će doći bolja i pametnija generacija nego mi. Posle dve hiljadite godine sam video da to nije tačno. 2004. ili 2005. sam shvatio šta je sreća holokausta. Šta znači u jednoj potpuno bezizlaznoj situaciji planirati budućnost. To je sreća holokausta, to je sreća u nesreći, to je nešto što daje ... i to je bio taj moj ogorčeni optimizam u devedesetim godinama. (*Bezdomni lokalpatriot*, razgovor na Sajmu knjiga u Puli, 2008. godine na Tribini *Doručak s autorom*. Razgovor vodio Vojo Siljak: www.vegel.org/SR/2013/06/serbian-bezdomni-lokalpatriot/, datum posete 20. XI 2013).

Za ovog pisca su politika hegemonije i prisile u kojoj je književnost samo jedan vid otpora zapravo represivne mere koje urušavaju ideju demokratskog društva i dovode pod znak pitanja i položaj manjina i manjinskih naroda. Zaokupljena tranzicionim preokretima i evropskim putem, Srbija, prema Vegelu, neće primetiti koliko je pitanje manjinskih prava i rešavanje izvesnih teritorijalnih autonomija skrajnuto, a s druge strane, prihvaćiće izvestan latentni, podrazumevajući, nužni oblik nacionaizma kao rezultat kompromisa sa pojedinih demokratskim liderima koji su političku karijeru započeli u nacionalističkom duhu. Tako časove u noći petooktobarskih promena Vegel vidi na sledeći način:

„Krajnje je razočaravajuće delovala i ona scena, kada su se na proslavi izborne pobede pojavili glumci Novosadskog pozorišta. Kada su progovorili na mađarskom, na trgu se zaorila poznata četnička pesma: *Od Topole pa do Ravne gore...* Snalažljivi tehničar uspeo je da nadjača ovu pesmu decibelima zvučnika. Još je gore što niti jedan opozicioni političar nije smeo javno da kaže: ovaj incident nije dostojan proslave pobede. Naime, o nacionalizmu i dalje nije poželjno govoriti” (Vegel, 2003, 49).

Ideja balkanizacije, u kojoj se narodi nasilno odvajaju jedni od drugih, čuvajući etničku čistotu strana je obojici pisaca. Međutim, dok je njihov hibridni karakter nedvosmislen, problem neukorenjenosti i čežnja za bezdomnošću kao životnom strategijom, ostaju sveprisutni. Predznak jednonacionalnosti i uniformnosti, koji prepoznaje i u Mađarskoj u kojoj s vremena na vreme boravi, ne zadovoljava Vegela kao građanina ruba Evrope, druge Evrope, ali liminalnost znači i privilegiju da se uvek prate književne, kulturološke, političke i druge činjenice „preko plotu”, dakle, van državnih granica. Slika devedesetih godina kao atmosfere beznađa i kršenja ljudskih prava u manjoj i u većoj sredini prisutna je i u romanu *Exterritorium*, koji se opet vraća specifičnom, ličnom uglu posmatranja ratnih prilika kroz perspektivu manjinskog pisca, dakle, predstavnika one izbrisane, takoreći nepostojeće grupe koja crpi svoj identitet iz divergentnih, čak, gledano spolja, međusobno isključivih karakteristika: pripadnosti manjinskoj naciji i istovremeno pripadnosti intelektualnoj eliti. Taj usud prati junaka kroz ceo roman, koji, poput *Memoara jednog makroa* no mnogo neposrednije, u formi obraćanja samome sebi, epistole vlastitosti, iskušava granice ljudske trpeljivosti, manipulacije i torture moćnika spram slabijih. Međutim, Gajatri Čakravorti Spivak se s pravom pita ima li iko pravo da govori u ime podređenih, ako se zna da oni nisu

kompaktna zajednica, već skup individua, koje mogu biti određene rodnim, rasnim, nacionalnim, klasnim, starosnim, obrazovnim razlikama, dakle, istupati, s punim pravom, krajnje individualno, da bi završila pesimističnim zaključkom da podređeni uopšte ne mogu da govore o sebi (Spivak, 2011, 91–132).² Suzan Stenford Fridman, pak, govori o mnogostrukoj ugnjetavanosti kao spremnosti subjekta da, usled vlastitih slabosti, potvrđenih u više „kategorija“, primi na sebe teret obeležene drugosti (Stenford Fridman, 2005). Manjinsko tako nije niti izbliza jedinstvena kategorija, jer je manjinski intelektualac, za razliku njegovih sunarodnika, žitelja pojedinih vojvođanskih varošica i sela – zanatlija, ratara, vinogradara – neko čiji glas dopire i van granica države.

Junak Blaškovićeve proze je slabi subjekat, načet manje tranzicionim promenama (ukoliko se radnja romana događa u vremenu sadašnjem), a više različitim vidovima degradacije građanskih sloboda i humanističkih principa. Od Bogdana Šuputa, koji u romanu *Mrtva priroda sa satom*, strada jer pripada onoj obeleženoj drugosti, preko Danila Kiša, večitog apatrida i žrtve poetičkog jednounmlja njegovih reprezenata, konačno, i do Dimitrija Gavrilovića Gavre, (anti)junaka romana *Turnir grbavaca*, pitanje krivice i pojedinačne odgovornosti biva ozbiljno problematizovano. Jednom rečju, u svetu apsurdna nema pošteđenih, krivcima mogu biti proglašeni svi, pa i junaci i junakinje romana *Adamova jabučica* i *Madonin nakit*, koji se, poput Ladislava Despota, potencijalnog kreatora oblaka (dakle, umetnosti kao vida bega od stvarnosti) sudaraju sa političkom i ideološkom supremacijom, nemoćni i onemogućeni da joj se na adekvatan način suprotstave, ali i sâm narator koji u *Turniru grbavaca* i svoju pripovedačku poziciju neprekidno podriva, da bi je u *Posmrtnoj masci* dekomponovao u više samostalnijih jedinica (između ostalog, žanrovska dekompozicija ukazuje na liminalni identitetski položaj), te tako osporio i vlastito pravo na zadatu patrilinearnost.

2 S druge strane, sama razlika između manjina i manjinskih naroda utiče na neravno-pravan položaj. Kako piše Siniša Tatalović, manjine su često „u normalnim uvjetima u povoljnijem položaju od manjinskih naroda jer su obično povezane s jednom stranom državom koja ima interes za njihovu sudbinu, a postojanje matične države omogućava i njihovo formalno postojanje i podršku.“ (Tatalović, 1995, 71). U tom kontekstu, položaj Mađara u Vojvodini razlikuje se od položaja Rusina ili Roma, između ostalog i zbog činjenice da susedna Mađarska država brine o interesima svojih sunarodnika, a u novije vreme i građana (koji su uzeli mađarsko državljanstvo, pored srpskog).

Ka identitetu

Upravo takva, duboko pesimistička vizija urušavanja i istovremenog laganog tanca koji je setno prati, u kojem nema više *welt schmerz*-a od kojeg se pomeraju nebeska tela, ali ima kontinentalne melanholije, jeste ono što Blaškovića svrstava u red srednjoevropskih pisaca. U njoj, pak, ima tanane i prosvetlene duševnosti Franca Kafke, uglađenog službenika i žitelja uskih praških ulica; Miloša Crnjanskog, kroz sveopšti respekt za banatsko blato i prašinu, ali i za graničarsko-nestalni otpor istom; Tomasa Bernharda, čija je respiratorna slabost rezultirala rečenicama koje uzimaju daha; V. G. Zebalda, kojeg talozi sećanja prisiljavaju da u područjima kolektivno nesvesnog, a poput *glumaca-amatera* u Propagandlageru u Terezinu, dramatižuje svoj usud, kako bi se setio vlastitog porekla; Elfride Jelinek, koja niže najpoetičnije rečenice onda kada piše o najbrutanim osećanjima i grubostima; Petera Esterhazija, koji se, poput deteta, igra istorijskim činjenicama ali i vlastitim šokantnim otkrićima; Danila Kiša, koji traga za superiornom formom i biografijom koja u sebe guta i one podatke koji inače za biografiju važne ličnosti nisu relevantni; Dragana Velikića koji, u ritmu kakvog ajzlibana, putuje nepreglednim prostranstvima vlastitosti. Spisak dakako, nije konačan.

Polazeći od definicije „male književnosti“ (Delez – Gatari, 1998, 27–48), tj. one književnosti manjinskog naroda pisane na većinskom jeziku,³ oba autora ispunjavala bi sledeće kriterijume njenih predstavnika: deteritorijalizaciju jezika, uključivanje pojedinca u neposredno-političku sferu (kod Blaškovića više vezano za biografski momenat a manje za prozu, kod Vegela ispoljeno u prozi i biografiji), te insistiranje na zastupanju kolektivnih vrednosti jednog naroda, konfesije ili interesne grupe (u Blaškovićem slučaju najčešće pisaca i umetnika koji brane pravo na autonomiju). Njihova *izglobljenost* (termin S. Žižeka), čitljiva i u delima drugih modernih pisaca – apatrida, beskućnika i – da se poslužim jednim od omiljenih Vegelovih termina – *kentaura* – dobija specifičnu nijansu isključivanja iz poretka (Brajović, 2012, 7). Sa druge strane, ova dva pisca bi mogla reprezentovati vojvođansku prozu jer pored toga što manifestuju specifičnosti Vojvodine, njenu multikonfesionalnu i interkulturalnu prirodu, u isti mah pišu o njenoj istovremenoj pripadnosti kako Srednjoj Evropi (koja je geografska i

---

3 Delez i Gatari koriste termine „mala književnost“ i „veliki jezik“.

kulturna) tako i Balkanskom poluostrvu, koje naročito dolazi do izražaja u migracionim talasima koji menjaju strukturu stanovništva. U isti mah, dva autora reprezentuju i specifična zasnivanja hibridnog identiteta: Vegel kao tačku gledišta trećeg lica (Petković, 2010, 33–35) onog koje se *ogleda* u većinskom identitetu, nastojeći da na takav način uobliči sliku manjinskog i, u okviru njega, izgradi vlastiti identitet, a Blašković tačku gledišta prvog lica, subjekta koji sliku sveta i prostora u kojem živi stvara nezavisno od zadatog srednjoevropskog, još manje balkanskog obrasca.

Literatura:

- Blašković, Laslo. 2000. *Mrtva priroda sa satom*. Beograd: Stubovi kulture.
- Blašković, Laslo. 2003. *Madonin nakit*. Beograd: Filip Višnjić.
- Blašković, Laslo. 2005. *Adamova jabučica*. Beograd: Stubovi kulture.
- Blašković, Laslo. 2007. *Kraj citata*. Novi Sad: Prometej.
- Blašković, Laslo. 2007. *Turnir grbavaca*. Beograd: Geopoetika.
- Blašković, Laslo. 2012. *Posmrtna maska*. Beograd: Arhipelag.
- Brajić, Tihomir. 2011. *Fikcija i moć – ogledi o subverzivnoj imaginaciji Ive Andrića*. Beograd: Arhipelag.
- Delez, Žil – Gatari, Feliks. 1998. *Kafka*. Sremski Karlovci – Novi Sad: Izdavačka knjižernica Zorana Stojanovića. Prevela Slavica Miletić.
- Epštejn, Mihail. 1997. *Esej*. Beograd: Narodna knjiga – Alfa. Prevela Radmila Mečanin.
- Hamburger, Kete. 1973. *Logika književnosti*. Beograd: Nolit. Preveo Slobodan Grubačić.
- Ivanić, Dušan. 2013. „Književnost Vojvodine”, u: Ivan Negrišorac (ur.) *Srpska enciklopedija*, II tom (V – Vštečka), Novi Sad – Matica srpska: Beograd – SANU, Zavod za udžbenike.
- Kaler, Džonatan. 1991. *Strukturalistička poetika*. Beograd: SKZ. Prevela Milica Mint.
- Tatalović, Staniša. 1995. *Manjinski narodi i manjine u zapadnoj demokraciji*. Zagreb: Prosvjeta.
- Spivak, Gajatri Čakravorti. 2010. „Mogu li podređeni da govore?” *Polja*, 468, str. 91–128. Prevele Nataša Karanfilović i Adrijana Luburić Cvijanović.
- Stenford Fridman, Suzan. 2005. „Preko roda: nova geografija identiteta i budućnost ferminističke kritike”. *Genero, časopis za feminističku teoriju*, 6–7. Prevela Dubravka Đurić.

Magris, Klaudio. 2007. *Dunav*. Beograd: Otkrovenje. Prevela Gabrijela Petrović.

Miloš, Česlav. 1982. *Druga Evropa*. Gornji Milanovac: Dečje novine. Preveo Petar Vujičić.

Petković, Novica. 2010. *Identitet i granica. Hibridnost i jezik, kultura u građanstvo 21. stoljeća*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk.

Vegel, Laslo. 2002. *Exterritorium. Scene s kraja milenijuma*. Beograd: Stubovi kulture. Preveo Arpad Vicko.

Vegel Laslo. 2002. *Bezdomni eseji*. Beograd: Samizdat B 92. Preveo Arpad Vicko.

Vegel, Laslo. 2003. *Ispisivanje vremena, u međuvremenu. Dnevničke beleške 2000–2002*. Beograd: Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji. Preveo Arpad Vicko.

Vegel, Laslo. 2011. *Priče iz donjih predela – berlinski tekstovi*. Beograd: Cenzura. Preveo Arpad Vicko.

Vučković, Radovan. 2006. *Vojvođanska avangarda*. Zrenjanin: Narodna biblioteka „Žarko Zrenjanin“.